

Kronikk 13. desember 2011 i Adresseavisa

Tvang i barneverninstitusjon

Tvang er i noen situasjoner nødvendig, men den må utøves så skånsomt som mulig, skriver kronikkforfatteren om barnevernets arbeid. Foto: Marianne Tønset

Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge har gjennomført en undersøkelse hvor vi har sett på hvordan bruk av tvang i barneverninstitusjoner forstås og oppleves av plasserte ungdommer.

Gro Ulset, forsker

NTNU Samfunn

Publisert: 13.12.2011 kl. 08:45

Endret: 13.12.2011 kl. 14:38

Antall tvangstiltak overfor barn og unge i landets barneverninstitusjoner øker fra år til år

Elleve gutter og jenter mellom 16 og 17 år, som bor i tre institusjoner, har gjennom intervju fortalt om sine erfaringer med tvangsbruk. Erfaringene gjelder både tvangstiltak som de selv har vært utsatt for, og tvangstiltak som de har vært vitne til. Mange av ungdommene har bodd i flere ulike institusjoner og har lang fartstid som beboere. På det meste 3,5 år.

Stort sett synes ungdommene å være enige i at tvang er nødvendig i en del situasjoner for å trygge den enkelte beboer og omgivelsene. Men, samtidig forteller ungdommene at tvangsbruk kan gjøre dem utrygge og engstelige. Det viser seg at utbredt tvangsbruk, samt spesielle typer tvangstiltak, har betydning i forhold til ungdommenes forståelse av hva institusjonen er. I utgangspunktet ønsker de at hverdagen og oppveksttiden i barneverninstitusjonen skal være så normal som mulig, og at institusjonen skal kunne forstås som et hjem. Ungdommene beskriver imidlertid enkelte tvangstiltak som skremmende og krenkende, og mener at disse ikke passer inn i bildet av hva et trygt hjem er/bør representere. Det er særlig den type tvang som anvendes når ansatte tolker en hendelse som akutt faresituasjon, som ikke er representativ. Med andre ord: når situasjonen er uforberedt, uoversiktlig og det blir brukt fysisk makt.

Denne typen tiltak heter «Tvang i akutte faresituasjoner» i Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (Rettighets- og tvangsforskriften), og er det mest brukte tvangstiltaket overfor barn og unge som bor i barneverninstitusjoner i dag. Å bli direkte utsatt for og/eller være vitne til tvang i akutte faresituasjoner, gjentatte ganger, gjør noe med ungdommene og omgivelsene. Blant annet kommer det frem at denne typen tiltak har negativ innvirkning på relasjonene og den videre samhandlingen mellom ansatte som utøver tvangen og beboere som utsettes for den. En kan bli holdt hardt, båret vekk, lagt ned i bakken, holdt nede, dratt bortover gulvet, stengt inne på et rom og det er ofte skriking, kjefting og roping. Den fysiske makt- og tvangsbruken i disse situasjonene gjør sterkt inntrykk på ungdommene, den setter spor og kan ta betydelig plass i det bildet de former av institusjonen. Men også isolering/skjerming, som kan iverksettes i forbindelse med tvang i akutte faresituasjoner, kroppsvisitasjon og urinprøvetaking bidrar selvfølgelig til at institusjonen og institusjonshverdagen ikke alltid samsvarer godt med ungdommenes forståelse av et hjem.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) har nylig revidert Rettighets- og tvangsforskriften. Denne regulerer beboernes rettigheter, samt hvilke begrensninger og tvangstiltak institusjonen kan benytte overfor beboerne. Når det gjelder begrensninger og adgang til bruk av tvang har departementet bestemt at disse skal tydeliggjøres og/eller utvides på en del områder. Utvidelsene er knyttet til gjennomføring av kroppsvisitasjon, ransaking og urinprøvetaking. I tillegg er det bestemt at institusjonene kan begrense beboeres bruk av alle elektroniske kommunikasjonsmidler samt begrense beboeres adgang til å bevege seg fritt innenfor institusjonen. (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2011>) Samtidig som departementet har vedtatt dette, viser statistikken at antall tvangstiltak overfor barn og unge i landets barneverninstitusjoner øker fra år til år; jevnfør Statens helsetilsyns årsrapporter. I 2010 gjennomgikk tilsynet 8671 tvangsprotokoller mot 8000 året før. (Når det gjelder antall plasserte barn og unge, så har det vært en svak nedgang de siste årene). Ut fra dette synes en ikke å kunne forvente en reduksjon i tvangsbruken overfor barn og unge som bor i barneverninstitusjoner i årene som kommer.

Tvang er i noen situasjoner nødvendig, men den må utøves så skånsomt som mulig. Det er urovekkende at antallet registrerte tvangstiltak har øket de siste årene, og at enkelte av disse tiltakene har negative konsekvenser for beboernes opplevelse og oppfatning av trygghet, normalitet og relasjon til de voksne under institusjonsoppholdet. I utgangspunktet skal institusjonen kunne betraktes som ungdommenes hjem den tid de bor der; et sted hvor de skal få omsorg og oppleve trygghet.

Departementet ønsker å sikre tryggheten og å gi god og forsvarlig omsorg til alle som bor i barneverninstitusjon i kortere eller lengre perioder av oppveksten. Derfor mener de at det på enkelte områder er nødvendig å tydeliggjøre og å utvide institusjonenes adgang til å bruke tvang. Ungdommene i vår undersøkelse gir uttrykk for at de har forståelse for at institusjonen må sette begrensninger og bruke tvang i en del situasjoner for å trygge, men samtidig mener de at tvang sjelden er en god løsning for skolering. De sier at mindre bruk av tvang vil kunne bidra til at beboere føler seg enda tryggere, og at barneverninstitusjonen framstår mer som et «normalt» hjem. Ungdommene mener at hjem og trygghet hører sammen. For å føle seg hjemme, må de føle seg trygge. For å føle trygghet må det fremfor alt være noen i hjemmet som er der for dem, som spør hvordan de har det, som de kan stole på. Ungdommene sier at de må kjenne gode relasjoner og godt samspill med de voksne ansatte. De understreker betydningen av å se hverandre, ha tid til hverandre; å ta seg tid til å lytte og snakke sammen i hverdagen. Dette mener de er viktig for å kunne forebygge konflikter og å redusere tvangsbruk.